

נתחיל הפעם מן הסוף. בריאיון עם פרופסור שלמה סימונסון ובמאמרו של פרופסור אלעזר וינריב נדונות כמה שאלות היסטוריוגרפיות חשובות. מה מותר ומה אסור להיסטוריון לעשות במחקריו ובכתיבתו? האומנם יש "עשרת הדיברות" המיועדים באופן מיוחד לעוסק במדע זה? מובן מאליו שאסור לו לשקר ולזייף. מי שממציא אירועים שלא אירעו או מייצר תעודות עתיקות-כביכול הוא נוכל, ומן הראוי שיעמוד לדין ויבוא על עונו. תולדות הזיופים ההיסטוריים, אגב, מלאות סיפורים מרתקים על נוכלים כאלה, כמו למשל ספרו של ההיסטוריון האנגלי, יו טרוור-רופר (Trevor-Roper), על "הנזיר מפקיין", הוא סר אדמונד בקהאוס (Backhouse), שהצליח להונות את מיטב הסינולוגים במחצית הראשונה של המאה העשרים וגרף הון ממכירתם של מסמכים וחפצים סיניים מזויפים, ובגינם הצטיירה במערב תמונה מסולפת של ההיסטוריה של סין. עם זאת, זמן קצר אחרי שטרוור-רופר חשף בתבונה מדעית את זיופיו של בקהאוס, נפל הוא עצמו קורבן למעשה נוכלות אחר – יומניו המזויפים של אדולף היטלר. אך צריך לדעת, כי סכנה כזו אורבת לכול; גם בחצר הפרטית שלנו צומח לעתים השקר ההיסטורי, וחשוב מאוד לעקור אותו מן השורש מהר ככל האפשר.

ההיסטוריון חייב אף להישמר מכל משמר מפני השערות חסרות ביסוס. שלמה סימונסון מלגלג בצדק על אותו היסטוריון, שבנה קהילות יהודיות שלמות על סמך קרע בתעודה מימי הביניים. חרף טיעוניהם של הוגים "פוסט-מודרניים" מסוימים, להיסטוריון אין חירות פיוטית – זו שמורה אך ורק לכותב ספרות בדיונית. עם זאת, כפי שמסביר אלעזר וינריב, מותר (ואף כדאי) להיסטוריון לבחון אפשרויות חלופיות להשתלשלות האירועים – לנסות ולדמיין מה היה קורה אילו התקבלה ברגע מסוים החלטה שונה מזו שנבחרה – כיוון שבחינה כזו מסייעת לנו להבין מדוע התרחשו הדברים כפי שהתרחשו. וכבר עמד על כך גם ההיסטוריון שנזכר לעיל, יו טרוור-רופר, בהרצאה בשנת 1980, שבה תקף תפישות דטרמיניסטיות והציע, בין היתר, לבחון את השאלה מה היה קורה אילו כבשו כוחותיו של היטלר את גיברלטר בימי מלחמת העולם השנייה. אולם "להיסטוריה חלופית" יכולה להיות גם משמעות אחרת: לא בדיה ולא תרגיל מחשבתי, אלא הפניית הזרקור

אל היבטים של ההיסטוריה אשר לא הוארו די הצורך על-ידי חוקרים קודמים. קובץ המאמרים "אמריקה: ביקור נוסף" בגיליון זה של **זמנים** הוא דיון בסוג כזה של היסטוריה חלופית. המאמרים ההיסטוריוגרפיים הכלולים בקובץ (מאת נמרוד טל ואייל נווה) מנתחים את הוויכוחים והעיונות המתקיימים בעשורים האחרונים בין שמרנים ונאו-שמרנים לבין חוקרים שמותחים ביקורת נוקבת על היבטים מסוימים בהיסטוריה האמריקנית ומציעים "סיפור עצוב ורע" כחלופה להתפארות הפטריוטית. הפולמוס הזה כבר חרג מזמן מגבולות הדיון האקדמי אל הזירה הציבורית. העיון של ארנון גוטפלד בהצלחת הסרט **בוני וקלייד** ובביקורת שעורר, הוא דוגמה נוספת לאותו ויכוח על האור שבו מבקשים חוגים שונים באמריקה לראות את ארצם. במאמרים האחרים בקובץ מופנה הזרקור אל כמה מאותם צדדים אפלים בתולדותיה של ארצות-הברית, ובעיקר אל הקבוצות שסבלו בה מדיכוי ואפליה. כיבוש הספר, למשל, היה כרוך בתאוות בצע ובהרס הטבע וגרם אף לפגיעה חמורה באוכלוסייה המקורית של היבשת: ההרג של מיליוני ביזונים, שנדון במאמרו של אורי כץ, נועד בין היתר במפורש לדחוק את רגלי האינדיאנים, שכלכלתם הייתה מושתתת במידה רבה על העדרים של בעלי-החיים הללו. האפליה של שחורים בארצות-הברית, מראה שחר בָּר, נמשכה גם במחצית השנייה של המאה העשרים וגם כאשר הצבא האמריקני גייס אותם לשורותיו למלחמה בשם ערכי הדמוקרטיה והחירות. נשים, כפי שעולה ממאמריהם של גל אמיר, רונית כרמלי ויעל חזן, סבלו מדיכוי והתעללות באופנים רבים ושונים, לרבות עיקור בכפייה על סמך תורות ששימשו גם את המשטרים הנאציים. בעקבות ביקור שכזה בארצות-הברית מתגלים הכתמים, הפגמים – אפשר אף לומר, הזוועות – שב"ארץ המובטחת", אותה ארץ שהציבה בשעריה את פסל החירות וחרתה עליו את הקריאה (במילותיה של המשוררת אמה לזרוס [Emma Lazarus]) לכל החלכאים והנדכאים לבוא ולהתקבץ אליה. הוויכוחים על הדרך שבה צריך לחקור את ההיסטוריה הלאומית ולהורות אותה לילדי האומה מוכרים היטב גם במדינת ישראל. אולם דומה, כי בארצות-הברית היסודות הפלורליסטיים והליברליים האיתנים מאפשרים בסופו של דבר יותר פתיחות, סובלנות וחופש ביטוי למבקריה מאשר ב"ארץ המובטחת" שלנו.